

Οδονηροί έρωτες

Ο τίτλος «Οδονηροί έρωτες» συνηχεί με τους δυστυχισμένους έρωτες. Παραπέμπει στην δραματική, ακόμη και τραγική διάσταση του έρωτα ή των ερώτων. Ο όρος «οδονηροί» φέρει μια νότα υπερβολής. Έτσι, ορισμένα συναισθήματα, όπως η θλίψη, είναι ένδειξη κάποιας δυσφορίας, ενώ άλλα, όπως το άγχος, υποδηλώνουν ότι τα όρια του ανεκτού έχουν ξεπεραστεί. Ο Φρόντ τοποθέτησε στο επίκεντρο της προβληματικής της ψυχικής οδύνης την ένταση ανάμεσα στην αρχή της ηδονής και του πέραν της αρχής της ηδονής. Όσο για τον Λακάν, έφερε στο φως μια παράξενη ικανοποίηση, ένα μείγμα ηδονής και πόνου, το οποίο προσδιόρισε με τον όρο *απόλαυση*. Ένα μεγάλο μέρος της λογοτεχνίας στην οποία αναφέρεται ο Ρολάν Μπαρτ στο δοκίμιό του *Αποσπάσματα του ερωτικού λόγου*, βασίζεται στις οδύνες του έρωτα οι οποίες εκφράζονται με ποικίλους τρόπους, όπως προσμονή, ασκητισμός, έκσταση, συμπόνια, εξάρτηση, εξορία, περιπλάνηση, ζήλια κ.λπ. Πιο πρόσφατα, το έργο της Σοφί Καλ [Sophie Calle] για το ερωτικό πένθος με τίτλο *Εξάισια οδύνη* [Douleur exquise] αφήνει επίσης να αντηχήσει μια παράδοξη ικανοποίηση.

Με βάση τις διάφορες προσεγγίσεις της αγάπης που παρουσιάζει η διδασκαλία του Λακάν, θα διερευνήσουμε με τη σειρά μας, παίρνοντας συνάμα υπόψη τη συμβολή του Φρόντ, τους παράγοντες του οδονηρού έρωτα και της εμβέλειάς του.

Έλλειψη, πίκρα και θλίψη

Στο Σεμινάριο *Η μεταβίβαση*, ο Λακάν τοποθετεί στο επίκεντρο του προβλήματος της αγάπης τη λειτουργία της έλλειψης. Από την τελευταία βγάζει τον ακόλουθο ορισμό: αγάπη είναι να δίνεις αυτό που δεν έχεις.¹ Ταυτόχρονα, υπογραμμίζει ότι αυτό που λείπει στον έναν δεν είναι εκείνο που λείπει στον άλλο. Με αποτέλεσμα η ασυμμετρία μεταξύ του εραστή και του ερωμένου να αποτελεί το πρόβλημα της αγάπης. «Αρκεί –λέει– να είναι κανείς μέσα στο παιχνίδι, να αγαπάει, για να αιχμαλωτιστεί σε αυτό το χάσμα, σε αυτή τη διχόνοια».²

¹Βλ. J. Lacan, *Le Séminaire, livre VIII, Le transfert*, Seuil, Παρίσι 1991, σ. 46 [ελλ. έκδ.: *Το Σεμινάριο, 8ο βιβλίο: Η μεταβίβαση*, μτφρ. Α. Πίγκου, Δ. Ανδροπούλου, Ρ. Χριστοπούλου, Ε. Μόλαρη, επιμ. Ν. Λινάρδου, Ρ. Μπλανσέ, Κ. Τσάμπουρας, Εκκρεμές, Αθήνα 2020, σ. 48].

²Στο ίδιο, σ. 53 [σ. 55].

Ακριβώς από τη μη σύζευξη της επιθυμίας με το αντικείμενό της πρέπει να αναδυθεί η σημασία της αγάπης στο πέρας της ιδιάζουσας λειτουργίας που είναι η μεταφορά της αγάπης. Αναγνωρίζουμε εδώ τις λογικές παραδοχές του μετέπειτα ισχυρισμού του Λακάν: η αγάπη είναι η αναπλήρωση της μη σεξουαλικής σχέσης [non rapport sexuel].³ Η μεταφορά της αγάπης είναι της τάξεως της ενδεχομενικότητας. Όταν γίνεται, προκύπτει το θαύμα. Στην αντίθετη περίπτωση, έχουμε απογοήτευση ή θλίψη. Στο *Συμπόσιο* του Πλάτωνα, η σκηνή που κάνει ο Αλκιβιάδης στον Σωκράτη δείχνει την πίκρα του μπροστά στην άρνηση του Σωκράτη να του δώσει το σημάδι αγάπης. Ο Σωκράτης δεν αγαπά, δηλώνει ο Λακάν ήδη ευαισθητοποιημένος στην αξία και την επίδραση που έχει το σημάδι αγάπης καθότι απευθύνεται στο *είναι*.

Ο Λακάν αμφισβητεί την αντίληψη της αγάπης που φέρνει κοντά, συνενώνει, αφομοιώνει, συγκολλά συμπληρωματικά όντα. Διαλύει την ψευδαίσθηση της συγχωνευτικής αγάπης που στηρίζεται στην ιδανική μορφή της σφαίρας. Σημειώνει επίσης ότι η συναισθηματική προσκόλληση σ' αυτές τις πλήρεις μορφές έχει τα θεμέλιά της στη φαντασιακή δομή και στη «*Verwerfung* του ευνουχισμού».⁴

Επιπροσθέτως ο Λακάν αναφέρεται στον Φρόντ για τον οποίο η βάση της αγάπης είναι το *Lust-Ich*, και η αγάπη είναι το αποτέλεσμα του ναρκισσισμού.⁵ Στο Σεμινάριο *Η λογική της φαντασίωσης*, προτείνει έτσι την ακόλουθη διατύπωση: «Δεν είσαι παρά αυτό που είμαι. Δεν είσαι, άρα δεν είμαι».⁶ Η ακόμη: «Αν δεν είσαι, πεθαίνω».⁷ Μια αλήθεια, λέει, που δίνει το νόημα του έρωτος [έρος] και η οποία, λόγω του ότι απορρίπτεται, επανεμφανίζεται στο πραγματικό με τη μορφή ενός «τέρατος τα αποτελέσματα του οποίου γνωρίζουμε αρκετά καλά στην καθημερινή ζωή». Και συνεχίζει: «Όπως δηλώνω για κάθε *Verwerfung* [...], ο έρωτας εκδηλώνεται στο πραγματικό μέσα από τα πιο άβολα και τα πιο καταθλιπτικά αποτελέσματα. Πουθενά τα μονοπάτια του έρωτα δεν προσδιορίζονται ως κάτι τόσο εύκολο να χαραχτεί».⁸ Ο Λακάν το επισημαίνει, ο έρωτας δεν σκέφτεται. Με άλλα λόγια, η αγάπη παραγνωρίζει τη ναρκισσιστική φαντασίωση στην οποία στηρίζεται. Τότε μπορεί να πάρει το χρώμα της κατάθλιψης ή της θλίψης, στον βαθμό που αυτό το συναίσθημα υποδεικνύει την άρνηση ή την απόρριψη της ασυνείδητης γνώσης.

Στην *Τηλεόραση*, ο Λακάν συσχετίζει ρητά τη θλίψη με ένα ηθικό σφάλμα, το οποίο, όπως λέει, «προσδιορίζεται εντέλει μόνο στο στοιχείο της σκέψης, δηλαδή του καθήκοντος

³Μεταφράζουμε ως «σεξουαλική σχέση» την έκφραση rapport sexuel, και «διάφυλη σχέση» ή «σχέση μεταξύ των φύλων» την έκφραση rapport entre les sexes.(Σ.τ.Ε.)

⁴J.Lacan, *Le Séminaire*, livre VIII, *Le transfert*, ό.π., σ. 115 [*Το Σεμινάριο*, 8^ο βιβλίο, *Η μεταβίβαση*, ό.π., σ. 114].

⁵J. Lacan, *Le Séminaire*, livre XIV, *La logique du fantasme*, επιμ. J.-A. Miller, Seuil, Παρίσι 2023, σ. 157.

⁶Στο ίδιο, σ. 144.

⁷Στο ίδιο, σ. 157.

⁸Στο ίδιο,σ. 144.

της ορθότητας, ήτοι του να βρούμε άκρη με το ασυνείδητό μας, με τη δομή». ⁹ Αποσπά το συναίσθημα από το συγκινησιακό πλαίσιο και το αρθρώνει με την ηθική της ορθότητας, «η οποία συνίσταται στο να συλλάβει κανείς, να περιχαράκώσει εντός της γνώσης, εκείνο που δεν μπορεί να ειπωθεί». ¹⁰ Ενώ η θλίψη, λέει ο Ζακ-Αλέν Μιλέρ, είναι μια παραγνωρισμένη γνώση.

Την ίδια χρονιά, στο «Σημείωμα προς τους Ιταλούς», ο Λακάν θα εκφράσει την ευχή η ψυχανάλυση «να διευρύνει τους πόρους χάρη στους οποίους αυτή την οχληρή σχέση θα κατάφερνε κανείς να τη βάλει στην άκρη ώστε να κάνει την αγάπη πιο αξιοπρεπή από την πληθωρική φλυαρία που συνιστά μέχρι σήμερα». ¹¹

Έρωτες και λόγοι

Πάντως, χρειάστηκε να περιμένουμε τον Μεσαίωνα για να δούμε να εμφανίζεται η προώθηση του αμοιβαίου δυστυχημένου έρωτα με τη μορφή του ιπποτικού έρωτα. Ο Λακάν αποδίδει την ανάδυση αυτής της μορφής έρωτα στο τυχαίο μιας συνάντησης ανάμεσα στην αίρεση των Καθαρών και τη νέα ποίηση των τροβαδούρων. Για τον ίδιο, ο έρωτας-πάθος είναι κατ' αρχάς ένα ρηματικό γεγονός του πολιτισμού [fait de discours] που δεν συμβαίνει σε οποιαδήποτε εποχή. Ο Λακάν τον χαρακτηρίζει σαν ένα κακό όνειρο αδύνατον να ειπωθεί από την φεουδαρχία όπου «από την πλευρά της γυναίκας κάτι δεν μπορούσε πλέον καθόλου να λειτουργήσει». ¹² Στο Σεμινάριό του *Ακόμη*, τοποθετεί αυτή τη ρηματική πολιτιστική εφεύρεση ως τον μοναδικό τρόπο ώστε ο άντρας, στον οποίο η δέσποινα ήταν πλήρως υποταγμένη, «να ξεφύγει κομπά από την απουσία της διάφυλης σχέσης». ¹³ Ο άντρας τα βγάζει πέρα, πράγματι, μέσα από μια εξιδανίκευση της δέσποινας και εξυψώνοντας το γεγονός ότι είναι απρόσιτη, ενώ ο ερωτικός λόγος τροφοδοτείται από την έλλειψη, το πένθος, την απώλεια και τον θάνατο. Στο Σεμινάριό του *Η ηθική της ψυχανάλυσης*, ο Λακάν αναδεικνύει την ακρίβεια της «τεχνητής, εφευρετικής οργάνωσης του σημαίνοντος», ¹⁴ αυτού του πολιτιστικού λόγου ο οποίος καθόριζε το πλαίσιο ενός ασκητισμού. Η αναστολή της σαρκικής ηδονής, οι παρακάμψεις και το απρόσιτο του αντικειμένου παίρνουν τότε την αξία

⁹J. Lacan, « Télévision », *Autres écrits*, Seuil, Παρίσι 2001, σ.526.

¹⁰J.-A. Miller, « Les affects dans l'expérience analytique », *La Cause du désir*, τχ. 93, 2016, σ.110.

¹¹J. Lacan, « Note italienne », *Autres écrits*, Seuil, Παρίσι 2001, σ.311 [ελλ. έκδ.: «Σημείωμα προς τους Ιταλούς», στο *Κείμενα για τη Σχολή του Λακάν*, μτφρ. Ν. Λινάρδου-Μπλανσέ, Ρ. Μπλανσέ, Εκκρεμές, Αθήνα 2013, σ.20].

¹²J. Lacan, *Le Séminaire*, livre XX, *Encore*, επιμ. J.-A. Miller, Seuil, Παρίσι 1975, σ.79 [ελλ. έκδ.: *Σεμινάριο Εικοστό, Ακόμη*, μτφρ. Β. Σκολίδης, Ψυχογίος, Αθήνα 2011, σ.203].

¹³Στο ίδιο, σ. 65 [σ.169]. [Για την ακρίβεια εδώ διαβάζουμε στο γαλλικό κείμενο « absence de rapport sexuel » –απουσία σεξουαλικής σχέσης– και όχι «absence de rapport entre les sexes » – απουσία διάφυλης σχέσης.(Σ.τ.Ε.)]

¹⁴J. Lacan, *Le Séminaire*, livre VII, *L'éthique de la psychanalyse*, επιμ. J.-A. Miller, Seuil, Παρίσι 1986, σ.181.

μιας ρύθμισης της ηδονής καθώς και της μη ηδονής. Απόδειξη: το αυθαίρετο των απαιτήσεων τις οποίες επιβάλλει η δέσποινα στον υπηρέτη της, και μάλιστα με κάποια σκληρότητα. Ο Λακάν επισημαίνει εξάλλου ότι οι πιο ασκητικές πρακτικές του έρωτα ήταν δανεισμένες από την *Ερωτική τέχνη* του Οβίδιου, ο οποίος συνέκρινε τον έρωτα με ένα είδος στρατιωτικής θητείας.

Παρομοίως, υπογραμμίζει την αποφασιστική επίπτωση του σημαίνοντος και του περάσματος στο γράμμα που χαρακτηρίζει αυτή την τέχνη του έρωτα στον πολιτισμό. Ο ρομαντικός έρωτας θα αποτελέσει μια μορφή αναβίωσής του.

Όπως βλέπουμε, ο έρωτας δεν είναι άσχετος με το Ιδανικό το οποίο μεταφέρει η παράδοση που οργανώνει τις σχέσεις ανάμεσα στα φύλα. Αλλά αυτή η παλιά τάξη πραγμάτων, η «εποχή του Πατέρα», δομημένη μέσα από μια κάθετη λογική, υποκαταστάθηκε από μια οριζόντια λογική, εκείνη του δικτύου που συγγενεύει με το *μη όλον* [pas-tout], όπως ανέδειξε ο Ζακ-Αλέν Μιλέρ.¹⁵ Από αυτή την άποψη, οι σημερινές αναδιαμορφώσεις του συζυγικού κυττάρου που καταλήγουν σε μια ποικιλία διευθετήσεων, όπως ο «πολύέρωτας» ή το «συντροφικό τρίο» που αντικαθιστούν το τυπικό ζευγάρι, ενδέχεται άραγε να αλλάξουν τη φύση των βασάνων του έρωτα; Εν πάση περιπτώσει, οι οδύνες της αγάπης ερμηνεύονται σήμερα διαφορετικά από ό,τι άλλοτε. Ο λόγος της αγάπης, τον οποίο αντιλαμβανόμαστε με βάση την έλλειψη, το χαμένο αντικείμενο ή το απρόσιτο Ιδανικό, έχει αντικατασταθεί από έναν άλλο λόγο που ανάγει την αστοχία στον φαντασιακό άξονα κυρίαρχου-κυριαρχούμενου. Στο τελευταίο συνέδριο της Παγκόσμιας Εταιρείας Ψυχανάλυσης, ο Ζακ-Αλέν Μιλέρ διαπίστωσε την επικυριαρχία του στις σχέσεις μεταξύ εραστών.

Ενώ το πεδίο φαινόταν πιο ανοιχτό και πρόσφορο στην επινόηση, εισέβαλαν σημαίνοντα που ανήκουν στο λεξιλόγιο της πάλης των φύλων που είχε ήδη προφητεύσει ο Λακάν: επιρροή, χειρισμός, επικράτηση, κυριαρχία, εξαναγκασμός, κατάχρηση, *ghosting*... Σε αντίστιξη, προωθείται μια υποτιθέμενη συναινετική μορφή αγάπης η οποία βασίζεται σε μια αμοιβαία αναγνώριση και διέπεται ουσιαστικά από το καθεστώς ομοιόστασης της αρχής της ηδονής. Τα φεμινιστικά κινήματα πολιτικοποίησαν την ιδιωτική σφαίρα. Στο όνομα της ισότητας των νομικών προσώπων, συνέβαλαν στο να παρεμβληθεί ο λόγος του νόμου ανάμεσα στα φύλα, και συχνά για κάτι καλύτερο. Σήμερα όμως, με τη συγκόλληση του νεοφεμινισμού και της θυματοποίησης, γινόμαστε μάρτυρες μιας πολιτικοποίησης της προσωπικής ζωής. Η τελευταία, καθώς ενστερνίζεται τις νέες νόρμες της κουλτούρας, επιτίθεται με μανία στην πατριαρχία, που βρίσκεται ήδη σε παρακμή. Ο πόλεμος των φύλων υποδαυλίζεται και ως επί το πλείστον προς το χειρότερο. Δεν μπορούμε άραγε να

¹⁵J.-A. Miller, *Le Séminaire*, livre VI, *Le désir et son interprétation*, επιμ. J.-A. Miller, La Martinière et le Champ freudien, Παρίσι 2013, οπισθόφυλλο.

θεωρήσουμε ότι η απόδοση των δεινών του έρωτα στην κυριαρχία του ενός φύλου πάνω στο άλλο, εν προκειμένω του άνδρα πάνω στη γυναίκα, συνιστά μια καινούργια μορφή απόρριψης του έρωτα και των κινδύνων του; Η πρόσφατη παγκόσμια επιτυχία της ταινίας *Barbie* φαίνεται μάλιστα να το δείχνει.

Σε αυτό το πλαίσιο που στηρίζεται στον λόγο της επιστήμης, μόνο ο αναλυτικός λόγος δύναται ακόμη να αφήσει χώρο στο πραγματικό του έρωτα [έρος].

Ζήτημα δομής

Η αγάπη δεν συσχετίζεται μονάχα με τις επιπτώσεις των πολιτιστικών λόγων, τα οποία ποικίλλουν ανάλογα με την εποχή. Είναι επίσης ζήτημα δομής.

Χάρη στις υστερικές, ο Φρόυντ ενδιαφέρθηκε ευθύς εξαρχής για το φαινόμενο του έρωτα. Μελέτησε επανειλημμένα τη λειτουργία του. Στο «Ψυχολογία των μαζών και ανάλυση του εγώ»,¹⁶ αφιέρωσε ολόκληρο κεφάλαιο στην ερωτική κατάσταση καθώς και την ύπωση. Παίρνει το παράδειγμα του ρομαντικού έρωτα του νεαρού άντρα προκειμένου να απεικονίσει την εξασθένιση του εγώ μπροστά στο πολύτιμο αντικείμενο τοποθετημένο στη μεγαλοπρέπεια του Ιδεώδους του εγώ. Όταν είναι κανείς ερωτευμένος το Ιδεώδες του εγώ καταλαμβάνει τελικά το σύνολο της αγάπης για τον εαυτό, αποστερώντας το εγώ από κάθε κριτικό πνεύμα. Ο Φρόυντ χαρακτηρίζει αυτό το φαινόμενο «αυτοθυσία» και το παραλληλίζει με την κατάσταση του υπνωτισμένου. Χρησιμοποιεί πολύ δυνατές λέξεις, όπως απορρόφηση του εγώ από το αντικείμενο, εγκατάλειψη του εγώ, υποταγή, σαγήνευση. Οπότε δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι, σε περίπτωση πένθους, χωρισμού ή κάποιας προδοσίας, το υποκείμενο αισθάνεται ότι ένα μέρος του εαυτού του έχει αποκοπεί. Αυτός ο ακρωτηριασμός συνοδεύεται μάλιστα από πόνο.

Στην ύστερη διδασκαλία του, ο Λακάν θα τοποθετήσει το καθαυτό ερωτικό δράμα από την άποψη της ερωτικής συνάντησης ως τέτοιας. Η τελευταία δεν θα αφορά πλέον δύο εν ελλείψει είναι υποκείμενα, αλλά δύο ομιλούντα σώματα «που πάσχουν ως όντα που υπόκεινται στην ασυνείδητη γνώση».¹⁷ Στο Σεμινάριό του *Ακόμη [Encore]*, λέει: «Διότι εδώ δεν υπάρχει τίποτε άλλο από συνάντηση, από τη συνάντηση στον ερωτικό σύντροφο των συμπτωμάτων, των συναισθημάτων, του καθετί που σηματοδοτεί στον καθένα το ίχνος της εξορίας του, όχι ως υποκειμένου αλλά ως ομιλούντος, της εξορίας του από τη διάφυλη

¹⁶S. Freud, « Psychologie des foules et analyse du moi », *Essais de psychanalyse*, Payot, Παρίσι 1981.

¹⁷J. Lacan, *Le Séminaire*, livre XX, *Encore*, ό.π., σ.131 [*Σεμινάριο Εικοστό, Ακόμη*, ό.π., σ.335]. [Η ακριβής φράση είναι η εξής: «Μίλησα εν ολίγοις για την αναγνώριση, για την αναγνώριση, μέσα από σημάδια με αινιγματική πάντα χροιά, του τρόπου με τον οποίο το ον πάσχει ως υποκείμενο της ασυνείδητης γνώσης». (Σ.τ.Μ.)]

σχέση».¹⁸ Στο κείμενό του *Ο σκληρός πυρήνας μιας ανάλυσης*,¹⁹ ο Ζακ-Αλέν Μιλέρ διατυπώνει ότι στην προοπτική της μη σεξουαλικής σχέσης [non-rapport sexuel],²⁰ και επομένως του παρτενέρ-σύμπτωμα, τα έμφυλα όντα σχηματίζουν ζευγάρι στο επίπεδο της απόλαυσης. Όσον αφορά τον δεσμό με βάση το σύμπτωμα, θα έπρεπε να συσχετίζεται με τις σημαίνουσες δομές του σώματος που καθορίζουν έναν ερωτικό παρτενέρ ως μέσο απόλαυσης. Κατά συνέπεια, ενδείκνυται να διακρίνουμε τη δομή τού για κάθε χ από εκείνη του μη όλου, διάκριση η οποία χωρίζει τους αρσενικούς από τους θηλυκούς τρόπους έμφυλης ταυτότητας και καθορίζει τον τύπο του παρτενέρ-σύμπτωμα του καθενός. Πράγμα που σημαίνει ότι οι δύο πλευρές δεν απολαμβάνουν και δεν υποφέρουν από τον έρωτα με τον ίδιο τρόπο. Στο αρσενικό ομιλ-όν αποδίδεται ο φετιχιστικός τρόπος απόλαυσης που συσχετίζεται με το αντικείμενο α, και στο θηλυκό ομιλ-όν το απεριόριστο μιας απόλαυσης στη σχέση της με το διαγραμμένο Α. Οι οδυνηροί έρωτες μπορούν επομένως να κατανοηθούν σύμφωνα με μια λογική που χαρακτηρίζει κάθε έμφυλη θέση ή κάθε φύλο. Για το μεν αρσενικό, ο περιχαρακωμένος πόνος του συμπτώματος, όπως το αποτέλεσμα μιας αγκίδας στη σάρκα. Για το δε θηλυκό, ο πόνος του απεριόριστου ολέθρου και της ολοκληρωτικής καταστροφής. Επιπλέον για το μεν, η ταλαιπωρία του αναδιπλασιασμού της ερωτικής ζωής ίδιον του εξευτελισμού της ενώ για το δε, ο κίνδυνος των ολέθριων γάμων με τον ιδανικό Ίγκουβους²¹ πέρα από τον πραγματικό σύντροφο. Εξάλλου, οι οδυνηροί έρωτες ανάγονται και στον τρόπο με τον οποίο κάθε ομιλούν σώμα μπορεί να παραμείνει ερμητικό στη γλώσσα του άλλου.

Το συναίσθημα δεν είναι λοιπόν «η φωνή του σώματος», η φυσική εκφραστικότητα του, αλλά το σήμα ενός επιτελέσματος απόλαυσης που συσχετίζεται με το σημαίνον σημάδι. Σε μια ψυχαναλυτική εμπειρία, οδηγούμαστε να δώσουμε έμφαση στην εμπλοκή του σημαίνοντος στο συναίσθημα και, σύμφωνα με την έκφραση του Λακάν την οποία υπογραμμίζει ο Μιλέρ,²² να «επαληθεύσουμε το συναίσθημα».²³ Εάν, κατά την πιο κλασική αντίληψη, το ζητούμενο είναι να παραδώσουμε την απωθημένη αλήθειά του, στην αντίληψη που υιοθετεί το πλήγμα του σώματος από τη γλαλώσσα και τα ίχνη αυτής, το ζητούμενο θα είναι να απομονώσουμε από εκεί το τραυματικό σημάδι που αντανακλάται στην παρεξήγηση ανάμεσα στα φύλα.

¹⁸ Στο ίδιο, σ. 132 [σ. 337]. [Σωστότερα: «...της εξορίας του από τη σεξουαλική σχέση» [rapport sexuel και όχι rapport entre les sexes]. Βλ. σημ. 3. (Σ.τ.Ε.)]

¹⁹ J.-A. Miller, *L'os d'une cure*, Navarin éditeur, Παρίσι 2018 [«Ο σκληρός πυρήνας μιας ανάλυσης», στο *Θεωρία της ψυχαναλυτικής θεραπείας*, επιμ. Ν. Λινάρδου-Μπλανσέ, Εκκρεμές, Αθήνα 2007].

²⁰ Βλ. σημ. 3.(Σ.τ.Ε.)

²¹ Ως γνωστόν, ο Ίγκουβους είναι αρσενικός δαίμονας που επισκέπτεται τις γυναίκες ενόσω κοιμούνται και προβαίνει σε σεξουαλική επαφή μαζί τους.(Σ.τ.Μ.)

²² J.-A. Miller, « Les affects dans l'expérience analytique »,ό.π., σ.101.

²³ J. Lacan, « Télévision », ό.π., σ.524.

Όταν εμφανίζονται οδυνηρές αγάπες στην πρακτική μας, τις καλούμε να αφεθούν να πιαστούν στο δίχτυ των σημαινόντων, προκειμένου απόλαυση και γλώσσα να αντηχήσουν η μια μέσα στην άλλη.

Μετάφραση: Ρούλη Χριστοπούλου

Επιμέλεια: Ρεζινάλντ Μπλανσέ – Νασία Λινάρδου

Διορθώσεις: Δήμητρα Τουλάτου